

Bogumiła Warząchowska

Rok Świętego Pawła w dysertacjach Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (28-29), 130-143

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BOGUMIŁA WARZĄCHOWSKA¹

ROK ŚWIĘTEGO PAWŁA W DYSERTACJACH WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UNIwersytetu ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH

Rok św. Pawła

Uroczystym otwarciem przez Benedykta XVI Świętej Bramy w Bazylice św. Pawła za Murami rozpoczął się 28 czerwca 2008 r. Rok świętego Pawła. Pomysłodawcą zorganizowania obchodów 2000. rocznicy urodzin Apostoła był włoski kardynał Andrea Cordeiro Lanza di Montezemolo, od 31 maja 2005 r. – archiprezbiter Bazyliki. Propozycja uczczenia jubileuszu została zaaprobowana przez Benedykta XVI.

Głównym miejscem obchodów tego jubileuszu była rzymska Bazylika św. Pawła za Murami, gdzie spoczywają doczesne szczątki Apostoła Narodów, a „skoro Ojciec Święty Benedykt XVI określił Rok Pański od czerwca 2008 do czerwca 2009 Rokiem Świętego Pawła, to chciał nam wszystkim zwrócić uwagę, na niezwykłość Apostoła Narodów, na jego zasługi dla Kościoła powszechnego i na jego wkład w teologię, w chrystologię i eklezjologię. To wszystko zachęca nas wszystkich do lepszego poznania św. Pawła, apostoła, wyznawcę i męczennika”². Był to rok poświęcony jednej z bardziej niezwykłych postaci w historii ludzkości, kogoś, kto może być wzorem postępowania.

¹ Uniwersytet Śląski w Katowicach – Biblioteka Teologiczna.

² Langhammer, Hugolin (2009). *Komentarz teologiczno-pastoralny wszystkich listów św. Pawła Apostoła z okazji Roku Świętego Pawła*. T. 1: *Wielkie Listy św. Pawła*. Legnica: Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Legnickiej, s. 6.

Obserwując życie i działalność Kościoła katolickiego w ciągu kilku ostatnich lat można powiedzieć, że przygotowania do świętowania 2000. rocznicy rozpoczął już Ojciec św. Jan Paweł II swoją 93. podróżą apostołską. Od 4 do 9 maja 2001 r. Papież wyruszył szlakiem św. Pawła odwiedzając Grecję, Syrię i Maltę. W czasie pielgrzymki wygłosił w Atenach, homilię w której zwrócił się do zebranych słowami: „Jeżeli Paweł potrafił przed ateńczykami cytować klasycznych autorów starożytnych, to dlatego, że jego osobista kultura została w pewnej mierze ukształtowana przez hellenizm. Posłużył się nią zatem, aby głosić Ewangelię słowami, które mogły skutecznie przemówić do słuchaczy”³. Ojciec św. nawiązał do tradycji mądrości, humanizmu i powiązań między rozumem a religią zaznaczając, że „praca filozofów i pierwszych chrześcijańskich apologetów pozwoliła później rozwinąć, w duchu św. Pawła i jego mowy w Atenach owocny dialog między wiarą chrześcijańską a filozofią”⁴.

Odwiedzając Damaszek Papież przypomniał o niezwykłym wydarzeniu, które zadecydowało o przyszłości Pawła i Kościoła. Spotkanie z Chrystusem otwarło Apostoła na Bożą prawdę, którą dobrowolnie uznał i zgodził się „całym swoim życiem pójść za Chrystusem”⁵. To pójście za Chrystusem miało mocne osadzenie w wierze, o czym Ojciec św. wspominał podczas wizyty na Malcie: „wierni dziedzictwu swojego ojca w wierze Apostoła Pawła [...], ale to dziedzictwo jest także darem, z którym wiąże się wielka odpowiedzialność”⁶. Wierność i odpowiedzialność była przesłaniem papieża dla obecnych mieszkańców wyspy.

Z kolei Benedykt XVI nawiązując do pielgrzymki Jana Pawła II szlakiem św. Pawła, rozpoczął od 25 października 2006 r. cykl katechez poświęconych postaci Apostoła Narodów. W pierwszej katechezie podkreślił, że św. Paweł z Tarsu jaśniej niż gwiazda

³ Wezwani do Głoszenia Ewangelii aż po krańce ziemi. 5 maja Ateny. Msza św. w Pałacu Sportu (2001). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 7/8, s. 17.

⁴ Tamże.

⁵ Budujcie społeczeństwo braterskie, sprawiedliwe i solidne. 6 maja – Damaszek. Msza św. na stadionie Abbasydów (2001). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 7/8, s. 24.

⁶ Idźcie za Chrystusem z nie podzielonym sercem. 9 maja Valletta. Msza św. beatyfikacyjna na placu Spichlerzy (2001). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 7/8, s. 39.

pierwszej wielkości w dziejach Kościoła i to nie tylko w jego początkach⁷. W dalszej części wystąpienia Papież zachęcał do wprowadzania w życie wezwania pozostawionego przez Apostoła „Bądźcie naśladowcami moimi, tak jak ja jestem naśladowcą Chrystusa” (1. Kor 11,1). W następnej katechezie Ojciec św. zwrócił uwagę, abyśmy zdali sobie sprawę, jak bardzo Jezus Chrystus może wpłynąć na życie człowieka, a tym samym na nasze własne życie dlatego „żaden bóg nie powinien zatruć naszego duchowego wszechświata”⁸. W kolejnej katechezie podkreślił natomiast, że „mamy do czynienia z gigantem nie tylko w konkretnym apostołstwie, ale również w zakresie doktryny teologicznej, niezwykle głębokiej i pobudzającej do refleksji”⁹. Cykl katechez zamknęło wystąpienie, w którym Ojciec św. uświadomił, „że jesteśmy członkami Chrystusa, niejako przedłużeniem Jego osobowej obecności w świecie. Z tego naturalnie wynika dla nas powinność, by żyć rzeczywiście na wzór Chrystusa”¹⁰.

Przeprowadzone katechezy przybliżyły postać św. Pawła i pozwoliły wiernym na nowo zatrzymać się nad jego nauczaniem. Był to wstęp do mających dopiero nastąpić za niespełna dwa lata obchodów. W uroczystość Piotra i Pawła 2008 r. w bazylice wzniesionej nad grobem Apostoła Narodów Papież zainaugurował nieszpornymi Rok Pawłowy¹¹. W wygłoszonej homilii Papież wskazał na znaczenie, jakie ma dla nas ten Apostoł „Paweł nie jest dla nas tylko postacią z przeszłości, którą z czcią wspominamy. Jest on także naszym

⁷ Paweł – portret człowieka i apostoła. Przemówienie Ojca Świętego Benedykta XVI w czasie audiencji generalnej w dniu 25 października 2006 roku (2007). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 3, s. 29.

⁸ Paweł – centralne miejsce Jezusa Chrystusa. Przemówienie Ojca Świętego Benedykta XVI w czasie audiencji generalnej w dniu 8 listopada 2006 roku (2007). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 3, s. 31.

⁹ Paweł – Duch Święty w naszych sercach. Przemówienie Ojca Świętego Benedykta XVI w czasie audiencji generalnej w dniu 15 listopada 2006 roku (2007). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 3, s. 32.

¹⁰ Paweł – życie w Kościele. Przemówienie Ojca Świętego Benedykta XVI w czasie audiencji generalnej w dniu 15 listopada 2006 roku (2007). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 3, s. 34.

¹¹ Inauguracja Roku św. Pawła Apostoła. Rzym, 28 czerwca 2008 r. (2008). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 7/8, s. 25.

nauczycielem. Jest apostołem i głosicielem Jezusa Chrystusa również dla nas¹².

Uroczystościom jubileuszowym towarzyszyły wydarzenia liturgiczne¹³, kulturalne i ekumeniczne, jak również inicjatywy o charakterze duszpasterskim i społecznym. W Tarsie, miejscu urodzenia św. Pawła, otwarcie roku mu poświęconego nastąpiło już 21 czerwca. Wzięli w nim udział m.in. przedstawiciele władz tureckich. Następnego dnia kardynał Walter Kasper, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijań odprawił uroczystą Mszę św. w zamienionym na muzeum kościele św. Pawła. W dniach 22-24 czerwca miało miejsce sympozjum poświęcone Apostołowi Narodów. Od 2 lipca rozpoczął się nowy cykl katechez Benedykta XVI poświęconych św. Pawłowi¹⁴.

Kalendarz obchodów był wciąż wzbogacany i urozmaicany. W Bazylice św. Pawła za Murami od września spotykały się zgromadzenia zakonne, w następnych miesiącach: misjonarze, wspólnoty parafialne, biskupi, studenci. Od 2009 r. przybywali kolejno chrześcijanie różnych wyznań, a także chorzy, nowe wspólnoty i ruchy kościelne, młodzież, rodziny oraz kapłani i diakoni.

Wyjątkowym wydarzeniem w czasie Roku św. Pawła był Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijań, którego zamknięciu, 25 stycznia 2009 r. przewodniczył Benedykt XVI. Wśród inicjatyw związanych z obchodami Roku św. Pawła były też działania ekumeniczne, m.in. otwarcie kaplicy ekumenicznej w bazylice pod wezwaniem Apostoła Narodów. Nie zabrakło także wydarzeń kulturalnych i artystycznych.

¹² Słuchajmy św. Pawła i uczmy się od niego. 28 VI – Homilia Benedykta XVI podczas Nieszporów w bazylice św. Pawła za Murami (2008). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 7/8, s. 26

¹³ Św. Paweł i św. Piotr – misja i jedność. 29 VI – Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański w Bazylice Watykańskiej (2008). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 7/8, s. 28.

¹⁴ Apostoł Paweł – nauczyciel ludzi. 2 lipca (2008). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 9, s. 53-55; Dzisiejszy świat potrzebuje Ewangelii (Życie św. Pawła). 27 sierpnia (2008). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 10/11, s. 47-49.; Tylko spotkanie z Chrystusem rozum otwiera się naprawdę (Nawrócenie św. Pawła). 3 września (2008). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, s. 50-51; Chrześcijańin współtwórcą prawdziwej radości (Misja św. Pawła wśród narodów). 10 września (2008). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, s. 52-53.

Przez cały rok odbywały się konferencje naukowe¹⁵, a księża, kardynałowie i biskupi ustanawiali dekrety¹⁶, wygłaszali specjalne homilie niedzielne i okolicznościowe¹⁷. Wielu biskupów w swoich wystąpieniach dziękowało za Rok św. Pawła, podkreślając „jak bardzo aktualny jest św. Paweł, który uczy nas ABC chrześcijaństwa. Chrześcijaństwo to Chrystus”¹⁸.

Organizowano także koncerty, m.in. wykonano *Mszę* Haendla na rozpoczęcie Roku św. Pawła i *Zmartwychwstanie* Mahlera w Niedzielę Wielkanocną. Z okazji jubileuszu w Wiecznym Mieście utworzono szlaki pielgrzymkowe do miejsc związanych ze św. Pawłem, które pielgrzymi przebywali pieszo lub specjalnie przygotowanymi autokarami. Dla młodszych pątników przewidziano krótszą trasę – wzdłuż Tybru.

Św. Paweł – życie i działalność

Przybliżając sylwetkę Szawła – Saula (późniejszego św. Pawła) należy zaznaczyć, że urodził się między 7 a 10 rokiem po Chrystusie, w portowym mieście Tars w Cylicji, stolicy rzymskiej prowincji, obecnie w południowo-wschodniej Turcji. Tars położony był na ważnych drogach komunikacyjnych, dzięki czemu zawdzięczał bogactwo materialne i intelektualne. W mieście tym znajdował się uniwersytet, na którym rozwijały się nauki hellenistyczne, a w filozofii dominował platonizm. Paweł, będąc Żydem z diaspory, mówił po grecku, nosił imię pochodzenia łacińskiego i miał obywatelstwo rzymskie, „Tak więc Paweł był z pogranicza trzech różnych kultur – rzymskiej, greckiej i żydowskiej – i być może również z tego wzglę-

¹⁵ Kozyra, Józef (2008). Paweł z Tarsu wobec Jezusa: konferencja wygłoszona podczas adwentowych dni skupienia kapłanów. Katowice – 29 XI i 1 XII 2008, Rybnik – 2 XII 2008 r. *Wiadomości Diecezjalne* nr 12, s. 613- 623.

¹⁶ Suski, Andrzej; Nowicki, Andrzej (2008). Dekret w sprawie obchodu Roku św. Pawła. Toruń, dnia 21 lipca 2008 roku. *Toruńskie Wiadomości Kościelne* nr 3/4, s. 86-87.

¹⁷ Św. Paweł – Sługa i Apostoł Słowa Bożego: list Pasternski Episkopatu Polski na święto Nawrócenia św. Pawła Apostoła. Katowice 23, 12, 2008 r. (2009). *Wiadomości Diecezjalne* nr 1, s. 14-18.

¹⁸ Kudasiewicz, Józef (2008). Nawrócenie św. Pawła Apostoła: homilia na 25 stycznia 2009 r. *Kielecki Przegląd Diecezjalny* nr 6, s. 569.

du był gotów na owocną wymianę z całym światem, na pośredniczenie między kulturami, na prawdziwy uniwersalizm¹⁹.

Szawel z Tarsu wychowywał się w rodzinie żydowskiej, w której rodzice zapewnili mu staranne wykształcenie, a on sam poznał nie tylko Prawo i Proroków, ale ówczesną teologię tekstów biblijnych, a także sposób ich interpretacji²⁰. Jako głęboko wierzący Żyd, w drodze do Damaszku, najstarszego miasta w Syrii, gdzie udaje się w celu prześladowania chrześcijan doświadcza niezwyklej łaski nawrócenia. Po tym wydarzeniu, z takim samym zapałem z jakim dotychczas zwalczał chrześcijan, głosił Ewangelię Chrystusa, bowiem „Swoje życie chrześcijańskie św. Paweł zaczął od spotkania z Chrystusem, od miłości Chrystusa... Listy przysły później, teologia też”²¹.

Dzięki tym listom św. Paweł uważany jest za autora 13 z 27 ksiąg Nowego Testamentu. Uznano, że sam św. Paweł napisał siedem listów, do których zaliczamy: Pierwszy do Tesaloniczan, do Galatów, Filipian, Filomena, Rzymian i dwa do Koryntian. Pozostałe 6 napisałi jego bliscy współpracownicy lub zostały zredagowane już po śmierci Apostoła Narodów. Do tych listów należą: Drugi List do Tesaloniczan, 2 listy do Tymoteusza, do Kolosan, Efezjan i Tytusa. Dla współczesnych chrześcijan św. Paweł znany jest najbardziej z „Hymnu o Miłości”, który najczęściej czytany jest podczas zawierania sakramentu małżeństwa lub przy innych okolicznościach dla podkreślenia znaczenia miłości²².

Dysertacje poświęcone św. Pawłowi w Bibliotece Teologicznej

Osoba św. Pawła, jego życie i działalność, a zwłaszcza pozostałe listy były inspiracją do napisania kilkudziesięciu dysertacji

¹⁹ Życie św. Pawła. Dzisiejszy Świat potrzebuje Ewangelii. Przemówienie Ojca Świętego Benedykta XVI w czasie audiencji generalnej w dniu 27 sierpnia 2008 r. (2008). *L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 10/11, s. 47.

²⁰ Św. Paweł – Sługa i Apostoł Słowa Bożego. List Pasternski Episkopatu Polski na święto Nawrócenia św. Pawła Apostoła. Jasna Góra 27 listopada 2008 r. Biblioteka Teologiczna. Dokumenty 2009.

²¹ Kudasiewicz, Józef (2008). Nawrócenie..., s. 569.

²² Dąbrowski, R. (2005). Hymn o miłości (he agape) w 1 Kor 13, 1-13. Studium porównawcze współczesnych przekładów polskich i przekłady z historii oddziaływania tekstu w liturgii. Katowice. [mps] Biblioteka Teologiczna.

naukowych, które przez lata gromadzone i przechowywane są w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wszystkie księgi św. Pawła znalazły się w centrum zainteresowania badaczy, zarówno tych doświadczonych, jak i początkujących adeptów dziedziny teologicznej. Badania takie, w różnym zakresie, prowadzone były także w oparciu o księgozbiór Biblioteki Teologicznej, który w aspekcie literatury biblistycznej jest dobrze zaopatrzonej. Należy podkreślić, że Rok św. Pawła dla wielu twórców i wydawców, był szczególną okazją do przygotowania wielu rozpraw naukowych i popularnych opracowań przybliżających życie i działalność Apostoła Narodów.

Chcąc dotrzeć do wszystkich dysertacji związanych z postacią św. Pawła w zbiorach Biblioteki Teologicznej, wykorzystano dokumentację archiwalną, inwentarze biblioteczne oraz wszelkiego typu indeksy katalogu elektronicznego. Na 2971 zarejestrowanych prac magisterskich, licencjackich i doktorskich 58 związanych jest z tematyką „pawłową”. Prace te powstawały w trzech blokach czasowych i w trzech ośrodkach naukowych.

Pierwszy etap, to czas powstania Śląskiego Seminarium Duchownego z siedzibą w Krakowie w latach 1925-1980. Opracowano wówczas 25 prac z interesującego zakresu. Promotorami dysertacji byli badacze wywodzący się z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, następnie z Papieskiej Akademii Teologicznej, którzy wspierali naukowo i dydaktycznie Śląskie Seminarium Duchowne.

Drugi etap obejmuje lata 1980-2000, po przeniesieniu Śląskiego Seminarium Duchownego z Krakowa do Katowic – do momentu powołania Wydziału Teologicznego. Wówczas opracowano 20 prac. W tym czasie nawiązano współpracę z innymi ośrodkami myśli teologicznej w Polsce, a przede wszystkim z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim i Akademią Teologii Katolickiej w Warszawie. Wśród opiekunów naukowych przedsięwzięć zaczynają pojawiać się nazwiska badaczy wywodzących się z ziemi śląskiej, którzy dali podwaliny pod tworzący się Wydział Teologiczny. Promotorem większości

prac z zakresu biblistyki, a zwłaszcza dotyczących św. Pawła był prof. dr hab. Stanisław Pisarek²³.

Trzeci, współczesny etap dotyczy lat 2001-2010 – od momentu utworzenia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego do chwili obecnej. W tym czasie przygotowano 13 dysertacji. Opracowania te powstały w Zakładzie Teologii Biblijnej Starego i Nowego Testamentu Wydziału Teologicznego, pisane głównie pod opieką kierownika Zakładu dr hab. Józefa Kozyry, a także pod kierunkiem dr hab. Artura Maliny.

Znaczna część badanego tu dorobku naukowego obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z działalnością św. Pawła jako człowieka wrażliwego na problemy małżeńskie²⁴, społeczne²⁵, egzystencjalne²⁶. Nadany Pawłowi tytuł Apostoła Narodów²⁷, podkreśla jego szczególną misję wśród pogan. W opracowanych dysertacjach dostrzec można uniwersalizm nauki św. Pawła, który nie ograniczał powierzonej mu misji do jednego narodu, lecz dostrzegał potrzebę głoszenia Ewangelii wśród ludzi na całym świecie. Wszystkie dni swojego życia Paweł poświęcił na realizowanie zadania powierzone-

²³ Stanisław Pisarek (1928-2009) ks. prałat, profesor nadzwyczajny, doktor habilitowany teologii. Należał do Stowarzyszenia Biblistów Polskich w Warszawie. Przez wiele lat wykładowca nauk biblijnych w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym. Był profesorem i mistrzem znacznej części obecnych pracowników Wydziału Teologicznego UŚ. W pierwszych latach istnienia Wydziału wspomagał kadre naukową, jako promotor prac magisterskich i licencjackich.

²⁴ Kasza, Z. (2009). *Małżonkowie Pryscylla i Akwila – współpracownicy Pawła w ewangelizacji*. Katowice. [mps] Biblioteka Teologiczna.

²⁵ Kolon, J. (1963). *Myśl społeczna w oparciu o teologię św. Pawła do Kolosan*. Kraków [mps]; Nocon, J. (1973). *Sprawiedliwość społeczna św. Pawła*. Kraków [mps]; Grzomba, W. (1986). *Wartość pracy ludzkiej w Nowym Testamencie na podstawie Ewangelii i nauczania św. Pawła*. Katowice [mps] Biblioteka Teologiczna.

²⁶ Kogut, H. (1972). *Katecheta współpracownikiem Boga w przepowiadaniu – na podstawie Listów św. Pawła*. Warszawa [mps]; Fyrla, T. (1976). *Problem śmierci w listach świętego Pawła*. Kraków; Mandziej, T. (2006). *Stosunek Pawła Apostoła jako obywatela rzymskiego do władzy świeckiej w oparciu o Dzieje Apostolskie i Pisma świętego Pawła*. Katowice; Ziental, G. (2007). „Znaki mocy” w Corpus Paulinum. Katowice [mps].

²⁷ Kapuściok, J. (1969). *Święty Paweł jako misjonarz*. Kraków [mps]; Waclawek, R. (2000). *Święty Paweł – apostoł narodów*. Katowice; Mandziej, T. (2006). *Stosunek Pawła Apostoła jako obywatela rzymskiego do władzy świeckiej w oparciu o Dzieje Apostolskie i Pisma świętego Pawła*. Katowice.

go mu pod Damazkiem. „Tak więc podróżował Paweł dlatego, żeby jak najrychlej, jak najskuteczniej i jak największej ilości ludzi donieść owoce zbawczej męki Jezusa Chrystusa”²⁸. To dzięki niemu „Biblia, która zawiera objawienie, zachowuje swoją całą wartość jako świadectwo; jest ona czymś znacznie większym niż dziedzictwo jednego ludu: staje się kartą praw uniwersalizmu chrześcijańskiego”²⁹.

Do głoszenia Ewangelii Paweł został wybrany od początku swojego życia o czym czytamy w *Liście do Galatów* [1,15-16]: „Spodobało się temu, który wybrał mnie jeszcze w łonie matki mojej i powołał swoją łaską, aby objawić Syna swego we mnie, bym Ewangelię o Nim głosił poganom”. Z wypowiedzi tej wynika, że Apostoł został nie tylko wybrany do głoszenia Ewangelii, ale powołany i odpowiednio przygotowany, „U podstaw tego specjalnego powołania Apostoła leżała jego wielka znajomość świata greckiego, w którym się urodził i wychował. Była to jednak znajomość przepojona głębokim współczuciem i pragnieniem podzielenia się światłem Chrystusa z tymi, którzy nieświadomie przebywali w ciemnościach i cieniu śmierci”³⁰. Wielkość Pawła polegała również na tym, że potrafił „współpracować” z otrzymaną łaską Bożą. To dzięki tej łasce dotarł z Ewangelią do wszystkich narodów, i dzięki niemu możemy słuchać Radosnej Nowiny o Królestwie Bożym, ponieważ on jako pierwszy dotarł z Ewangelią do Europy.

Podróże misyjne św. Pawła to jedno z ważniejszych przedsięwzięć w jego życiu, i one też stały się tematem kilku opracowań³¹. Paweł odbył trzy wielkie wyprawy misyjne, w czasie których przemierzył ponad 20 tys. kilometrów, a „Historia apostołskiej działal-

²⁸ Romaniuk, Kazimierz (1995). *Św. Paweł, życie i dzieło*. Katowice: Księgarnia Św. Jacka, 1995, s. 60.

²⁹ Simon, Marcel (1981). *Cywilizacja wczesnego chrześcijaństwa*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, s. 37.

³⁰ Ehrlich, Emilia (1988). *Portret Jezusa i Jego Apostoła*. Poznań: Pallottinum, s. 73.

³¹ Langfort, H. (1961). *Św. Paweł na Malcie*. Z okazji 1900-lecia przybycia. Kraków [mps.] Biblioteka Teologiczna.; Kapuściok, J. (1969). *Święty Paweł jako misjonarz*. Kraków [mps.] Biblioteka Teologiczna.

ności Pawła – to dzieje jego misyjnych podróży³². Podróże te dały początek chrześcijaństwu w Azji Mniejszej, Grecji i Macedonii³³.

W czasie pierwszej wyprawy Paweł wyruszył do Antiochii Syryjskiej na Cypr i dotarł do południowo-wschodniej Azji Mniejszej. Druga podróż wiodła przez Centralną Azję Mniejszą, następnie przez Macedonię do Grecji. W czasie trzeciej podróży przebywał w Efezie, następnie odwiedził Macedonię i Grecję i wrócił przez Milet do Jerozolimy, gdzie został aresztowany i przewieziony do rzymskiego więzienia, w którym przebywał dwa lata³⁴. Po wyjściu z więzienia kolejnymi etapami podróży były Syria, Kreta i Malta.

Podróżując zakładał gminy chrześcijańskie, troszczył się o nie, odwiedzając je i pisząc do nich listy, które stały się częścią Biblii³⁵. W listach Paweł przybliżył swoją naukę o Kościele definiując go jako „Ciało Chrystusa”. Wnikliwa analiza Listów Pawłowych prowadzi do wniosku, że Paweł jako pierwszy rozpoznał nowy i uniwersalny charakter nauczania i osoby Jezusa, a zwłaszcza Jego śmierci i zmartwychwstania oraz, że „nie powiększał Jezusa zmartwychwstałego i nie pomniejszał Jezusa ziemskiego”³⁶. Zagadnienia te znalazły odzwierciedlenie w przeprowadzonych badaniach, a wyniki ich odnotowano w 23 dysertacjach, które powstały w oparciu o Wielkie Listy do których zaliczono: *List do Rzymian*³⁷, *1 List do Koryntian*³⁸, *2 List do Koryntian*³⁹ oraz *List do Galatów*⁴⁰.

³² Romaniuk, Kazimierz (1995). *Św. Paweł...*, s. 60.

³³ Ehrlich, Emilia (1988). *Portret Jezusa...*, s. 160

³⁴ Broż, Adam (2008). *Św. Paweł i Tre Fontane. L'Osservatore Romano*. Wyd. polskie, nr 7/8, s. 30.

³⁵ Rakoczy, Tadeusz (2008). *List Pasterski z okazji inauguracji Roku Świętego Pawła*. Bielsko Biała 16 czerwca 2008 r. Biblioteka Teologiczna. Dokumenty.

³⁶ Witczyk, Henryk (2008). *Pawłowa Ewangelia o Chrystusie-Panu odejściem od Jezusowej Ewangelii o Królestwie Bożym. Kielecki Przegląd Diecezjalny* nr 6, s. 564.

³⁷ Marek, J. (1975). *List do Rzymian w katechezach dorosłych*. Kraków [mps.]; Bupalik, A. (1985). *Teologia grzechu pierworodnego na podstawie R. 5. 12-21 we współczesnej egzegezie*. Katowice [mps.]; Szymczak, W. (1993). *Wspólnota chrześcijańska w Rzymie i jej problemy w świetle Listu Świętego Pawła do Rzymian oraz Jego pism powstałych w Rzymie*. Katowice [mps.]; Schoenwald, A. (1997). *Nauka Orygenesusa o Grzegorzcu w świetle Komentarza do Listu św. Pawła do Rzymian*. Katowice [mps.] Biblioteka Teologiczna.

³⁸ Szatka, A. (1963). *Gmina chrześcijańska w 1-szym liście do Koryntian*. Kraków [mps.]; Tront, W. (1980). *Ewangelia w 1. Kor 1-2*. Kraków [mps.]; Oleksy, R.

Głównym celem listów było wyjaśnienie doktrynalne Ewangelii, a zwłaszcza zagadnienie usprawiedliwienia przez wiarę. Paweł podkreślał powszechną grzeszność człowieczeństwa i konieczność usprawiedliwienia, które było wynikiem łaski i wyłącznie łaski zarówno dla pogan, jak i dla Żydów. Autor listów wyjaśnił również znaczenie chrztu jako uwolnienia od grzechu oraz włączenia do Kościoła. W listach Paweł zwracał uwagę na fakt, że wiara i łaska, a nie wypełnianie przepisów Prawa są warunkiem zbawienia.

Nie bez znaczenia jest, że *List do Rzymian* znajduje się na czele wszystkich pism św. Pawła. Zadecydowała o tym głęboka teologiczna treść, która stanowi podstawę Ewangelii. Wielu badaczy biblistów uważa, że chrześcijanie powinni w całości ją sobie przyswoić i codziennie z nią obcować. List ten jest najstarszym świadectwem podkreślającym wagę teologiczną i znaczenie kerygmatyczne pisma i nazywany jest „Ewangelią i nowiną o Jezusie Chrystusie”⁴¹.

Natomiast *Listy do Koryntian* poruszają ważne kwestie natury teologiczno-społecznej, a zwłaszcza sprawy organizacji gminy, porządek w Kościele, formy nabożeństw, posługi charyzmatyczne, małżeństwo, rozwód i dziewictwo oraz natury dogmatycznej, a szczególnie głoszenie Ewangelii, Eucharystię, zmartwychwstanie Jezusa i wiernych⁴².

List do Galatów zamyka serię Wielkich Listów św. Pawła. Nie bez powodu nazywany jest „Małym Listem do Rzymian”, gdyż zawiera także przemyślenia teologiczne, które nie powtarzają się w innych pismach Pawła. Dotyczy to głównie takich podstaw teologicznych jak: „usprawiedliwienie przez wiarę w Jezusa Chrystusa, a

(2009). Problem charyzmatów w Pierwszym liście do Koryntian. Studium egzegezy – teologiczne. Katowice [mps.] Biblioteka Teologiczna.

³⁹ Gajda, H. (1963). Walka świętego Pawła z żydującymi na podstawie listu do Galatów i drugiego do Koryntian. Kraków [mps.]; Kowala, D. (1992). Obraz wspólnoty wczesnochrześcijańskiej w Koryncie na podstawie Listów Świętego Pawła do Koryntian i Jego pism powstałych w Koryncie. Katowice [mps.] Biblioteka Teologiczna.

⁴⁰ Błotka, J. (1998). Wspólnota pierwszych chrześcijan w Antiochii Syryjskiej w oparciu o Dzieje Apostolskie i List do Galatów. Katowice [mps.]; Tenże (2003). Wspólnoty pierwszych chrześcijan w Galicji w ujęciu autorów Listu do Galatów i Dziejów Apostolskich. Katowice [mps.] Biblioteka Teologiczna.

⁴¹ Langkammer, Hugolin (2009). *Komentarz teologiczno-pastoralny...*, s. 10.

⁴² Tamże, s. 175.

nie przez uczynki Prawa; Abraham – powołanie, wiara, posłuszeństwo, obietnica – prototyp zaufania Bogu; Duch Święty w dziele usprawiedliwienia, uświęcenia i usynowienia wiernych; życie chrześcijańskie w Duchu Świętym na co dzień⁴³.

Kolejna grupa dysertacji w liczbie 20 powstała w wyniku badań *Listów Więziennych*⁴⁴, na które składają się: *List do Efezjan*⁴⁵, *List do Filipian*⁴⁶, *List do Kolosan*,⁴⁷ *List do Filemona*⁴⁸. *List do Efezjan* jest pierwszym z tych pism, co do którego jest wątpliwość czy jest faktycznie autorstwa św. Pawła. List zawiera część dogmatyczną, dotyczącą misterium Jezusa oraz część moralną.

Najbardziej znany jest *List do Filipian*. Paweł przebywając w więzieniu skierował list do mieszkańców Filipi, pierwszego europejskiego obszaru działań apostołskich, w którym wzywa społeczność do życia Ewangelią. Wzorem dla nich ma być Jezus, ukazany w słowach: „Należy budować życie chrześcijańskie na Chrystusie, który jest Panem ku chwale Boga Ojca” (Flp 2,11). Mimo, że list pisany był z więzienia, zachowuje pogodny charakter. Paweł wielokrotnie nawołuje do radości: „W końcu, bracia, wszystko, co jest prawdziwe, co godne, co sprawiedliwe, co czyste, co miłe, co zasługuje na uznanie: jeśli jest jakąś cnotą i czynem chwalebny - to miejcie na myśli! Czyńcie to, czego się nauczyliście, co przejęliście, co usłyszeliście i co zobaczyliście u mnie, a Bóg pokoju będzie z wami” (Flp 4,8-9).

⁴³ Tamże, s. 344.

⁴⁴ Walczak, M. (1981). Duch Święty jednoczy i buduje Kościół jako Nową Świątynię i Ciało Chrystusa. Praca z zakresu teologii biblijnej na podstawie listów więziennych św. Pawła. Kraków [mps.]; Madeja, M. (2006). Dom i rodzina na podstawie „Tablic Domowych” w Listach więziennych świętego Pawła. Katowice [mps.].

⁴⁵ Gawlas, A. (1996). Obraz wspólnoty wczesnochrześcijańskiej w Efezie na podstawie Listów św. Pawła do Efezjan oraz Listów powstałych w Efezie. Katowice [mps.]; Zygmunt, B. (2004). Z historii oddziaływania „Pieśni nad Pieśniami” na przykładzie perykopy Ef. 5. 21-33 oraz dzieła „Pieśń duchowa” św. Jana od Krzyża. Katowice [mps.].

⁴⁶ Wilk, J. (1999). Wspólnota wczesnochrześcijańska w Filipi na podstawie Listu Świętego Pawła do Filipian oraz Dziejów Apostołów. Katowice [mps.]; Tenże (2006). „Teologia kontaktu” na podstawie Listu św. Pawła do Filipian i Dziejów Apostołów 16. Katowice.

⁴⁷ Mielnik, K. (2004). Wczesnochrześcijańska gmina w Kolosach na podstawie Listu do Filemona i Listu do Kolosa. Katowice [mps.]

⁴⁸ Tamże.

Natomiast w *Liście do Kolosan* prezentowany jest obraz żywej, zjednoczonej i stałej w wierze, jednak nie w pełni dojrzałej duchowo wspólnoty. Został napisany w celu umocnienia wiary młodego Kościoła w Kolosan i ostrzeżenia go przed groźącymi błędami. Zgodnie z listem chrześcijanie powołani są do nowego życia w Chrystusie, który jest Głową Kościoła, i nie powinni poddawać się w niewolę nauk czysto ludzkich. Jako wybrani przez Boga powinni dawać świadectwo nowego życia.

Nieco inny charakter ma *List do Filemona*, który jest krótkim osobistym pismem w sprawie zbiegłego niewolnika należącego do Filemona. Paweł wstawia się za niewolnikiem, który postanowił zostać chrześcijaninem i obiecuje uiścić odszkodowanie za ewentualne szkody przez niego spowodowane. List ten porusza szereg ważkich kwestii teologicznych dotyczących niewolnictwa i w szerszym kontekście zależności ekonomicznej jednego człowieka od drugiego.

Następna grupa pism skierowana była do Tesaloniczan⁴⁹. Były to: *1. List do Tesaloniczan* i *2. List do Tesaloniczan*. Pierwszy z nich jest uważany za najstarszy dokument chrześcijański. Został napisany przez Pawła po kilkumiesięcznym pobycie w Tesalonicach i założeniu tam Kościoła. Jednak Paweł zmuszony został do opuszczenia miasta. Z troską o los wspólnoty wysłał do niej z Aten swego ucznia Tymoteusza, który informuje Apostoła o rozwoju wiary Kościoła w Tesalonicach oraz o braku zrozumienia niektórych kwestii dotyczących wiary. List Pawła wyraża radość z wiary, nadziei i miłości Tesaloniczan, ale tłumaczy również problem powrotu Chrystusa na ziemię oraz zachęca do wytrwałości wśród prześladowań.

Natomiast drugi List powstał w kilka miesięcy po wysłaniu przez Pawła do Tesaloniczan pierwszego Listu. Paweł zachęca adresatów do wytrwania wśród prześladowań dodając im otuchy nadzieją na sprawiedliwy sąd Boży. Paweł prosi również Tesaloniczan, by nie dali się zwieść fałszywym znakom i cudom.

Listy pasterskie, do których zaliczamy: *1. List do Tymoteusza*, *2. List do Tymoteusza* oraz *List do Tytusa*, jak dotychczas nie doczekały

⁴⁹ Zaremba, A. (1963). *Święty Paweł jako duszpasterz na podstawie listów do Tesaloniczan*. Kraków [mps.]; Copek, D. (2000). *Wczesnochrześcijańska wspólnota w Tesalonice na podstawie dwóch Listów Świętego Pawła Apostoła do Tesaloniczan oraz Dziejów Apostolskich*. Katowice [mps.] Biblioteka Teologiczna.

się pogłębionej refleksji w dysertacjach naukowych. Wszystkie trzy stanowią jedność doktrynalną i zajmują się takimi kwestiami jak miłosierdzie Boże, łaska, plan Boży. W listach pasterskich jest również mowa o biskupach, prezbiterach i diakonach oraz przedstawione są fragmenty hymnów liturgicznych⁵⁰.

W świetle wszystkich listów św. Pawła można dostrzec, jak na drodze Nauczyciela Narodów wypełniło się proroctwo wypowiedziane w chwili jego nawrócenia. Jego cierpienie sprawiło, że był wiarygodny jako nauczyciel prawdy, który nie szukał własnej korzyści, chwały czy spełnienia, ale żył dla Tego, który nas umiłował i oddał samego siebie za nas wszystkich⁵¹.

Aby obchody jubileuszowe przynosiły owoce duchowe i intelektualne, konieczne jest poznanie osoby i apostołskiego dzieła św. Pawła oraz podjęcie konkretnych zadań na miarę środowiska naukowego. Dla przybliżenia społeczności akademickiej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach postaci św. Pawła, zorganizowano wystawę dysertacji związaną z Apostołem Narodów. Ekspozycja miała na celu pokazanie dotychczasowego dorobku naukowego śląskich kapłanów biblistów, jak również zachęcenie do prowadzenia badań związanych z mniej znanymi obszarami życia i doktryny teologicznej św. Pawła.

Rok Świętego Pawła zakończył się 29 czerwca 2009 r. uroczystym zamknięciem Świętej Bramy przez Ojca Świętego Benedykta XVI.

⁵⁰ Kiera, J. (1972). Hymny w Listach Świętego Pawła. Próba wykorzystania ich dzisiaj w duszpasterstwie. Kraków [mps.] Biblioteka Teologiczna.

⁵¹ Kudasiwicz, Józef (2008). Znaczenie nawrócenia Pawła. *Kielecki Przegląd Diecezjalny* nr 6, s. 541.